

képezik. (A szituáció korántsem olyan egyértelmű fogalom, mint a köznyelvben. Két, sőt három nézet is ismert vele kapcsolatban. A "kibernetikai iskola" és a "szituációs interakcionalizmus" elmélete egészen máshová teszi a hangsúlyt a szituáció jelentőségét, felépítését és működési módját illetően. Míg az előző a környezettel azonosítja a szituációt, az utóbbi a viszony, a kapcsolat generálójaként tekinti ugyanazt. Termékenynek tűnik annak végig gondolása, hogy a kötetben olvasható rövid történetek e megközelítésekben milyen láncolatokba fűzhetők, s a társas kölcsönhatás szabályszerűségei milyen következtetéseket engednek meg.

Eszik Zoltán

GERGELY FERENC

A MAGYAR CSERKÉSZET TÖRTÉNETE

Budapest, 1989. Göncöl Kiadó, 396 oldal

Rövid két hónap leforgása alatt két könyv jelent meg a hazai könyvpiacra arról a témáról, amelyről Magyarországon négy évtizede átfogó igényű munka nem látott napvilágot. Olyannyira nem, hogy még a régebbi cserkész-könyveknek számottevő hányada is a legutóbbi időkig "zárolt anyag"-ot képezett nemzeti könyvtárunkban.

Az Egyesült Államokban élő Bodnár Gábor 130 oldalas kis kötete (A magyarországi cserkészlet története) az 1980-as garfieldi kiadás utánnomása (Püski Kiadó, 1989). A régi és ma is aktív cserkészvezető annyira belülről látja tárgyát, hogy a könyv történeti értékének mérlegelésénél ezt a tényt is figyelembe kell vennünk. Ugyanígy van mérlegelni valónk a hazai Gergely Ferenc munkájával kapcsolatban is. A szerző szóbeli közléséből ismeretes, hogy a kézirat közel tíz éve elkészült — közel ennyi idei történelmi kutatómunka nyomán. A könyv hűvös tárgyilagosságát talán e tények is kellőképpen magyarázzák.

De lássuk végre a medvét!

Ami adatot, adalékot élő tanúk kifaggatásából, könyvtári és levéltári kutatásokból össze lehetett gyűjteni, azt Gergely alapos munkával összegyűjtötte. Írásának vonalvezetése a köztörténet világosan érzékeltetett erővonala mentén értelmes rendbe is állítja a cserkészlet történeti eseményeket és

megnyilatkozásokat. Meggyőződéssel állíthatjuk, hogy A magyar cserkészlet történetéből megismerhetjük a magyar cserkészlet történetét...

Fölvillantja a könyv századunk elejének társadalmi gondjait, melyek "cserkészletért (vagy valami hasonlóért) kiáltottak"; megismerkedhetünk ama sajátos angol pedagógiai iskolával, amely minden látszat ellenére inkább lovagias, mintsem katonás szelleműnek volt mondható. Aztán feltárulnak az angol modell hazai alkalmazására irányuló erőfeszítések. Frappánsan fogalmazódik meg a könyvben az a sokoldalú elvárásrendszer, amellyel a magyar társadalom az új nevelőeszköz felé fordul: "Az egyházak az ifjúság vallásérkölcsei nevelését, a polgári liberális és demokrata erők egy polgári demokratikus Magyarország előkészítését, a HM az egész ifjúságra kiterjedő modern katonai előképzést, a pacifisták egy fegyver nélküli világot, a sovinszták legalább a "Szent István-i" birodalom egységének megóvását, a konzervatív-reformisták a magyar társadalom forradalom nélküli átalakítását, a vállalkozók a munkások engedelmességre nevelését, a falusi plébánosok és lelkészek a babonák és a viruló népi erotika száműzését, az eszperantisták műnyelvük világméretű terjesztését, a testnevelési és sportvezetők a sportolás szélesítését, s még ki tudja kicsodák és mit vártak B. P. magyar híveitől."

Ha ez a könyv opera-partitúra volna, ennek a "nyitánynak" egy-egy motívumára ismernénk rá később minden "jelenetében". Azonban — noha tragikus történet szemléltői vagyunk — "drámánk" stílus-rokonságát nem a zenés műfajok körében kell keresnünk. Nagyon is prózai művel állunk szemben még akkor is, ha tárgya olykor a fenségesség ismérveit hordozza.

A cserkészlet lényegéhez tartozik, hogy hasznossá akarja tenni magát, hazafiúi szolgálatot, feladatot keres. Az első világháború és főleg annak következményei raktak a vállára olyan terhet, amelynek hurcolása meghaladta zsenge erejét. Nyomasztó élmény ma, 1989-ben, a második világháborús kátyúkszakadékok és a nem sokkal későbbi úthengerlés képeinek ismeretében az 1920-as és 30-as évek útkereséseinek visszapergetett filmjét néznünk. Nehéz is eldöntenünk, mi nyomasztóbb: a trianoni csorba kiköszörülésének "Istentől-embertől" egyre elrugaskodottabb, "seblázás" kísérleteit szemlélnünk, vagy pedig a mai, európaivá csiszolódott vágyainkkal is összezsengő egykori szép próbálkozások esélytelenségét látunk.

Az előbbi élményfajtaból többet nyújt olvasóinak Gergely Ferenc könyve, mint az utóbbiból. Leggazdagabban azt a folyamatot ábrázolja, melynek során az eredetileg főképpen papi-tanári vezetésű, szellemi irányítású szervezet a mindenáron való revíziót eröltető hadsereg érdemi irányítása alá került. Kévésbé részletesen (vagy talán csak kisebb terjedelemben?) tárulnak föl azok

az erőfeszítések, amelyeket a progresszív kisebbség tett egyrészt a magyar társadalomnak önmagával való szembeállítására (öregcserkész falukutatók, szociográfusok), másrészt a "szellemi honvédelemre" (regős hadak identitást erősítő kulturális munkája a náci-német befolyás ellenében).

Mint korábban jeleztük; nem róhatjuk föl a könyv minden esetleges hiányosságát a szerzőnek — s talán a terjedelmi arányok még meg is felelnek a valóságnak. Hogy mégis van bizonyos hiányérzetünk, az abból adódik, hogy az utóbbi esztendőben a cserkészzel kapcsolatos megnyilatkozások egyre erősödő áradatával találkozunk, s e könyv olvastán nem jutunk közelebb annak a jelenségnek (csodának?) a megértéséhez: miért "szurkolunk" sokan olyanok is az újjáéledő (reméljük: -születő) cserkészethetnek, akik nem annak eszmekörében nevelkedtünk?

Szükségünk volna pedig a magyarázatra nemcsak azért, mert a cserkész értékek jelenvalóságát (ha nem is lépten-nyomon) érzékelhetjük olykor magunk körül — egy-egy tanár derűs gyerekszeretetében, egy-egy orvos türelmében vagy egy-egy tisztviselő emberséges ügyintézésében —, hanem elsősorban a tanulságok okán. Olyan "dózisú" pedagógiai hatáseggyüttes halmozódik föl a "cserkészviselt" személyiségekben, amely a hatóelemek egyenkénti vizsgálatával megközelítőleg sem mérhető.

A mai magyar cserkészek (mind a külföldiek, mind az itthoniak) irracionális belső tartását kétségkívül erősíti a kisebbségi tudat is, ám az újrászervezők között is többen akadnak, akik nem feltétlenül érezték elnyomott-nak magukat szakmai pályafutásuk során. S hihetőleg az új, ifjú cserkészek már nem is fogják megismerni ezt az érzést. Ám akkor is kell még maradnia valami egészséges mértékű "radioaktív" sugárzásnak a cserkészpedagógiában, s ezt meg kell ismernie az egész magyar pedagógustársadalomnak.

Trencsényi Imre